

E-kształcenie a humanistyka: założenia i realizacja kursu *Artystyczno-literackie życie Paryża*

Dariusz Krawczyk

Kurs *Artystyczno-literackie życie Paryża (XIX-XX wieku)* jest kursem e-learningowym przeznaczonym dla studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Jego celem jest propagowanie wiedzy o Francji i kulturze francuskiej poprzez przedstawienie życia artystycznego Paryża od czasów romantyzmu do egzystencjalizmu. Łączy on treści z historii sztuki z zagadnieniami z historii i kultury Paryża tych czasów. Wyzwaniem metodycznym było opracowanie materiałów i metod pracy, które pozwoliłyby wykorzystać potencjał podjętych zagadnień i jednocześnie utrzymać wysoki poziom motywacji i satysfakcji słuchaczy. Artykuł zawiera opis założeń i sposób ich realizacji w omawianym kursie.

Chociaż e-nauczanie zagościło już na dobre w edukacji właściwie na każdym poziomie, to w ostatnich latach rozwijało się najszybciej w środowisku akademickim. Najlepszym tego przykładem jest bardzo bogata i wciąż rosnąca oferta oraz popularność kursów akademickich typu *Massive Open Online Course* (MOOC). Nawet jeżeli wywołany nimi entuzjazm nieco ostygł, bo okazało się, że nie spełniają wszystkich pokładanych w nich nadziei (Compagnon 2014, Sharrock 2015), nie zmieniło to otwarcia się środowisk akademickich na e-nauczanie i dostrzeżenie jego potencjału. Kryje się on nie tylko w dostępie do wyższej edukacji w prestiżowych ośrodkach dla osób, które z różnych względów nie mogą w nich studiować, i nie tylko w budowaniu wizerunku medialnego uczelni jako nowoczesnego ośrodka naukowo-dydaktycznego, ale też w poszerzaniu i ulepszaniu oferty dla osób już studiujących, co jest oczywiste, ale rzadko się o tym wspomina. Wydaje się, że właśnie w dziedzinie edukacji akademickiej istnieje jeszcze pole do zagospodarowania dla e-nauczania, tym bardziej, że na uczelniach istnieje już odpowiednia infrastruktura informatyczna, nie brak kompetentnych pomysłodawców i prowadzących, istnieje też dużo większa swoboda i możliwość eksperymentowania, co pozwala wypróbować różne typy materiałów i różne techniki nauczania. Często, niestety, nierozwiązane pozostają kwestie praw autorskich do utworów i problem wynagradzania, co może być hamulcem dla rozwoju e-learningu.

Eksperymentalną inicjatywą dotyczącą e-nauczania na UW jest prowadzony przez Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji (COME) projekt Interdyscyplinarnej Bazy Internetowych Zajęć Akademickich IBIZA¹, w ramach którego powstało kilkadziesiąt e-learningowych kursów akademickich przeznaczonych dla wszystkich studentów uniwersytetu. To właśnie w ramach wspomnianego projektu w 2010 r. został opracowany kurs *Artystyczno-literackie życie Paryża (XIX-XX wieku)*. Jednostką przygotowującą i oferującą kurs było w latach 2010-2012 Uniwersyteckie Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Francuskiego UW, a od 2013 r. Instytut Romanistyki UW, natomiast opiekę administracyjną i techniczną zapewniało COME.

¹ Według zasad projektu, uczelnia udostępnia internetową platformę Moodle i obsługę techniczną przy opracowywaniu kursów wybranych w drodze konkursu spośród nadesłanych zgłoszeń. Dzięki temu nawet początkujący e-nauczyciele mają odpowiednie wsparcie. Więcej informacji o projekcie IBIZA można znaleźć na jego stronie <https://portal.uw.edu.pl/web/come-community/ibiza> oraz w artykułach naukowych (Rudak 2012; Rudak, Sidor 2009).

Zamysłem projektu było wykorzystanie metod i technik właściwych dla e-nauczania do tematyki z zakresu historii kultury francuskiej od lat dwudziestych XIX wieku do lat sześćdziesiątych XX wieku. W szczególności chodziło o przedstawienie najważniejszych ówczesnych francuskich prądów literacko-artystycznych na tle historii Paryża, który w tym czasie budował pozycję jednego z najważniejszych ośrodków kulturalnych w Europie i na świecie, przyciągając rzesze artystów. Wybór tematu wynikał z zainteresowań i pasji autora, ale miał też być próbą popularyzacji wiedzy o kulturze francuskiej wśród jak najszerszego grona słuchaczy: studentów różnych kierunków UW.

Podstawowe informacje

Kurs *Artystyczno-literackie życie Paryża (XIX-XX wieku)* jest asynchronicznym kursem e-learningowym trwającym dwanaście tygodni, co pokrywa się z jednym semestrem akademickim. Odbiorcami kursu są potencjalnie wszyscy studenci uczelni, którzy mogą się na niego zapisać w ramach obowiązkowych na każdym kierunku tzw. przedmiotów ogólnouniwersyteckich, spoza realizowanego kierunku studiów. Oferta tych kursów jest zwykle bogata i słuchacze mogą wybierać przede wszystkim spośród kursów stacjonarnych, ale w ofercie znajdują się także kursy internetowe – w semestrze zimowym roku akademickiego 2015/2016 lista dostępnych przedmiotów liczy nieco ponad trzydzieści pozycji. Takie ramy organizacyjne dla przedmiotów ogólnouniwersyteckich sprawiają, że przedmioty realizowane w formie e-nauczania mogą znaleźć swoje miejsce w toku studiów każdego studenta. Rejestracja na nie jest nieobowiązkowa, ale praktyka pokazuje, że ta forma jest wyjątkowo chętnie wybierana, szczególnie przez aktywnych zawodowo słuchaczy studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

Kurs został przygotowany na platformie Moodle administrowanej przez zespół COME. Zawiera materiały wideo nagrane na bazie prezentacji przy pomocy programu Camtasia Studio, materiały audio nagrane i edytowane w popularnym programie Audacity oraz pakiety typu SCORM opracowane w programie eXelearning. Zastosowano więc standardowe i powszechnie dostępne oprogramowanie, które pozwala na przygotowanie dobrych jakościowo materiałów, choć wiąże się też z pewnymi ograniczeniami w stosunku do profesjonalnego oprogramowania do tworzenia kursów e-learningowych.

Budowa kursu

Kurs składa się z dwunastu tygodniowych modułów tematycznych, z których każdy dzieli się na dwa-trzy krótkie rozdziały zawierające materiały dydaktyczne. Do każdego modułu przypisano dwa zadania do wykonania. Po zamknięciu tygodniowego cyklu słuchacze wciąż mają dostęp do materiałów, nie mogą natomiast wykonywać zadań². To pozwala na przygotowanie się do testu połówkowego (w 6. module kursu) oraz do testu końcowego na żywo, w sali. Ten ostatni test jest wymogiem formalnym projektu IBIZA i jedynym momentem podczas kursu, gdy słuchacze mogą spotkać się ze sobą i z prowadzącym.

Cały cykl rozpoczyna się modulem startowym, którego celem jest zapoznanie słuchaczy z zasadami kursu i sposobem zaliczenia oraz przedstawienie prowadzącego. Ten moduł zawiera materiały wideo i audio, które wprowadzają w kwestie techniczne i od razu pozwalają słuchaczom sprawdzić, czy ich komputer jest prawidłowo skonfigurowany. W końcowym module natomiast znajduje się krótkie podsumowanie merytoryczne, przedstawienie osiągniętych rezultatów całej grupy, a także ewaluacja, podczas której słuchacze anonimowo oceniają zajęcia. Przyjęta budowa kursu jest zgodna z wytycznymi narzuconymi przez model dydaktyczny COME (Wieczorkowska, Madey 2007) i pozwala nadać zajęciom spójny, czytelny i powtarzalny schemat.

Tygodniowy nakład pracy słuchaczy obejmuje zapoznanie się z materiałami tekstowymi i ikonografią, wysłuchanie i obejrzenie wykładów oraz wykonanie zadań. W projektowaniu modułów przyjęto zasadę, że uśredniony czas pracy nad modulem nie powinien przekroczyć trzech-czterech godzin dydaktycznych, czyli około trzech godzin zegarowych.

Temat kursu

Temat artystyczno-literackiego życia Paryża od strony merytorycznej łączy dwa aspekty: ewolucję prądów literackich i artystycznych od romantyzmu aż do egzystencjalizmu oraz historię Paryża w tym samym czasie (czyli w dużej mierze także historię Francji). Oba aspekty pojawiają się i przeplatają

² Zadania są dwojakiego rodzaju – pierwsze mają tygodniowy termin wykonania (typu głosowanie, quiz) i nie jest możliwe oddanie ich później, oraz zadania, których termin oddania może zostać przekroczony, ale wiąże się to z obniżeniem maksymalnej oceny końcowej (-20 proc. w przypadku przesłania zadania w terminie 8-14 dni i -30 proc. w przypadku przesłania w terminie 15-21 dni). Ten drugi przypadek dotyczy zadań w formie forum oraz wypowiedzi pisemnej. Taki system oceniania pozwala, z jednej strony, na zachowanie właściwego rytmu i motywacji, z drugiej – na elastyczność dla słuchaczy, obciążoną jednak pewnymi konsekwencjami.

Temat artystyczno-literackiego życia Paryża od strony merytorycznej łączy dwa aspekty: ewolucję prądów literackich i artystycznych od romantyzmu aż do egzystencjalizmu oraz historię Paryża w tym samym czasie (czyli w dużej mierze także historię Francji).

w każdym module. W celu osadzenia tematu w kontekście historycznym, kurs zawiera we wstępie skróconą historię miasta od czasów rzymskich aż do upadku Napoleona I Bonaparte, kończy się natomiast przedstawieniem najważniejszych zagadnień z historii Paryża po 1968 r.

Projekt kursu zakładał dopasowanie w ramach każdego modułu zagadnienia artystycznego z paryskim. Przykładowo temat nowoczesności (*modernité*) jako terminu wprowadzonego przez Charlesa Baudelaire'a w jego refleksji o sztuce został sprzężony z tematem wielkiej transformacji Paryża za panowania cesarza Napoleona III (1852-1870). Oba zjawiska nie tylko odpowiadają sobie czasowo, ale też pozwalają spojrzeć na historię kierunków w sztuce szerzej; przez pryzmat zmian społeczno-kulturalnych związanych z szybkim rozwojem gospodarczym Francji w pierwszej połowie XIX wieku. Innym przykładem połączenia obu zagadnień jest moduł poświęcony egzystencjalizmowi, czyli dwóm dekadom z powojennej historii miasta. W tym wypadku myśl filozoficzna Jeana-Paula Sartre'a i ludzi skupionych wokół niego została pokazana poprzez historię Paryża, a w szczególności jednej dzielnicy – Saint-Germain-des-Prés. Pozwoliło to na ujęcie niezwykłej popularności tej filozofii w kontekście przemian kulturowych, których symbolem poprzez swoją działalność literacką i muzyczną był Boris Vian – pisarz, muzyk jazzowy i propagator jazzu.

Połączenie obu zagadnień pozwoliło na wpisanie historii prądów estetycznych w historię społeczną i kulturalną miasta,

dzięki czemu można było uniknąć wykorzystywania jedynie tematów z zakresu historii literatury i sztuki. Było to konieczne ze względu na zróżnicowane kompetencje słuchaczy w tych dziedzinach, a równocześnie wzbogacało wiedzę o historii artystycznej poprzez zarysowanie szerszego kontekstu przemian społecznych i kulturowych we Francji XIX i XX wieku. Nie bez znaczenia jest również to, że słuchacze mogli zapoznać się z topografią miasta – „topografią artystyczną” – i odszukiwać na mapie Paryża na przykład dzielnicę Montmartre, Montparnasse, wyspę Cité i Dzielnicę Łacińską. Nabyte w ten sposób umiejętności mogą im posłużyć podczas zwiedzania miasta.

Rozwijanie obu wątków tematycznych ma swoje odbicie w budowie każdego modułu. Zaczyna się on tematem literacko-artystycznym, który jest uzupełniony i poszerzony przez jeden-dwa tematy związane z miastem. Pierwszy przedstawiony jest zazwyczaj w formie *dossier* zbudowanego z fragmentów tekstów literackich z danej epoki, do których objaśnienia wykorzystywane są reprodukcje dzieł sztuki, komentarze prowadzącego, fragmenty książek i artykułów naukowych. Pozwala to skonfrontować słuchacza z tekstami z epoki i zachęcić do wykorzystania zdobytej wiedzy przy analizie materiału ikonograficznego.

Materiały dydaktyczne użyte do opracowania zagadnienia związanego z Paryżem to przede wszystkim wykład, czyli nagrany komentarz do slajdów PowerPoint o długości około trzydziestu minut oraz materiały uzupełniające, m.in. w postaci map, zdjęć i fragmentów tekstów historycznych. Jako przykład można podać wykład o historii dzielnicy Montmartre, chętnie zamieszkiwanej przez artystów od lat sześćdziesiątych XIX wieku, czy historię dzielnicy Montparnasse, która w pewnym sensie zastąpiła Montmartre na początku XX wieku. Do każdego z tych wykładów dołączono *dossier* z mapami i krótką historią trzech miejsc, które w szczególny sposób zapisały się w artystycznej historii miasta. W obu przypadkach historia rozwoju Paryża silnie wiąże się z jego historią artystyczno-literacką i w inny sposób pozwala na uzupełnienie i ukonkretnienie tematu głównego, który charakteryzuje się zwykle wysokim stopniem ogólności.

Wątki poboczne, przewijające się przez cały kurs, to – po pierwsze – refleksja nad mitem Paryża, który można dostrzec w literaturze mniej więcej od połowy XIX wieku i który wciąż bardzo silnie obecny jest w kulturze popularnej. Po drugie, wraca także motyw typów osobowych szczególnie silnie kojarzonych z miastem – dandysa, dekadenta i *flâneura*,

z których każdy wiąże się z konkretnym artystą paryskim. Oba wątki, przedstawione we fragmentach dzieł literackich i artykułów naukowych, mają na celu pogłębienie refleksji o mieście i zachęcenie do spojrzenia na nie wieloaspektowo – nie tylko jako na konkretne miejsce w przestrzeni, ale też jako na miasto wywierające na wielu wpływ i inspirujące poprzez klimat społeczny i artystyczny.

Przedstawiona budowa kursu ma na celu przede wszystkim nadanie mu spójności i ułatwienie słuchaczom zrozumienia budowy i związków pomiędzy poszczególnymi elementami. Należało także dołożyć starań, żeby pogodzić złożoność zagadnienia z ograniczeniami i uproszczeniami związanymi z formą zajęć, gdyż inaczej pracuje się nad tekstem literackim w grupie, z prowadzącym, a inaczej samodzielnie w domu przed komputerem. Nie można było zatem założyć, że słuchacze będą posiadali podobne kompetencje w zakresie analizy tekstu i dzieł sztuki, nie mówiąc już o podobnych kompetencjach kulturowych, które pozwoliłyby na swobodne poruszanie się w zagadnieniach historycznych i artystycznych. Z wielu względów opracowanie struktury i dobór materiałów wiązały się z licznymi i czasami trudnymi do zaakceptowania kompromisami w celu osiągnięcia zakładanych celów dydaktycznych.

Szata graficzna

Oprócz niezaprzeczalnych zalet, e-kształcenie wiąże się z licznymi ograniczeniami, z których najważniejsze dotyczy braku osobistego kontaktu z prowadzącym i z grupą, co utrudnia skuteczną pracę i ukończenie kursu. Przeszkodą jest też często poczucie znużenia, które rodzi się w wyniku monotonii i powtarzalności czynności wykonywanych podczas zajęć. Te i inne ograniczenia e-kształcenia, które zresztą dotyczą wszystkich form nauczania na odległość, powodują szybki spadek motywacji uczących się i wpływają na bardzo wysoki odsetek osób niekończących kursu, co w przypadku niektórych kursów typu MOOC przekracza 95 proc. (Compagnon 2014). W przypadku kursów IBIZA ten problem jest znacznie mniejszy, bo oprócz motywacji wewnętrznej, słuchacze mają też motywację zewnętrzną w postaci problemów administracyjnych w sytuacji braku zaliczenia. Wbudowanie tych kursów w system zajęć ogólnouniwersyteckich pomogło zatem w złagodzeniu mankamentów e-nauczania, choć, niestety, nie zlikwidowało ich całkowicie.

Na poziomie kursu utrzymaniu wystarczająco wysokiej motywacji wewnętrznej i satysfakcji słuchaczy miał służyć

wybór ciekawego tematu zajęć, co zostało już przedstawione, oraz wysiłki w celu uatrakcyjnienia formy i treści kursu. Dlatego ważne było zastosowanie różnorodnych typów materiałów dydaktycznych, przy ogólnej zasadzie zachowania ograniczonej ilości, żeby nie przytłoczyć słuchaczy ich nadmiarem (Bednarek, Lubina 2008). Nie było to zadanie łatwe, bo w przeważającej większości do przedstawionych tematów dostępne są źródła pisane. Ważnym aspektem w przygotowaniu kursu było więc zaprojektowanie funkcjonalnej i atrakcyjnej wizualnie szaty graficznej. Odpowiednio zaprojektowany *layout* pomaga w interakcji z platformą i wraz z pozostałymi elementami współtworzy właściwą dla kursu atmosferę, co było szczególnie ważne w przypadku zajęć historyczno-artystycznych, w dużej mierze opartych na pozytywnych skojarzeniach słuchaczy z Paryżem jako „miastem światła”, stolicą kultury i sztuki od połowy XIX do połowy XX w.

Platforma Moodle zastosowana w kursach e-learningowych Uniwersytetu Warszawskiego charakteryzuje się prostą, oszczędną szatą graficzną, w niewielkim stopniu odmienną od domyślnych motywów tego środowiska nauczania. Jako że nie wydawało się konieczne, aby zaprojektować wygląd kursu obejmujący wszystkie elementy, co zresztą wymagałoby dłuższego czasu i podniosłoby koszty, wprowadzono jedynie ograniczoną liczbę elementów graficznych, które uatrakcyjniły wygląd i wyróżniły kurs w stosunku do pozostałych. Elementy te podkreślają także podział na moduły strony głównej kursu oraz podział wewnętrzny każdego z modułów na rozdziały, dzięki czemu całość zyskała na przejrzystości i czytelności.

Autorką projektu strony głównej i elementów graficznych jest Magdalena Jędraszko z COME³, dla której inspiracją były wizualne kody paryskiej *art nouveau* (secesji) w pierwszych sześciu modułach i *art déco* w pozostałych. Dzięki temu zabiegowi kurs zyskał indywidualny charakter i uwydatniony został jego podział na zagadnienia dotyczące XIX i XX wieku. Opracowaniu podlegały również materiały tekstowe proponowane w formie plików pdf oraz prezentacje multimedialne – w obu przypadkach zostały zaprojektowane szablony nawiązujące do motywów danej części kursu. Dzięki temu w większości przypadków słuchacze pracują na materiałach opracowanych graficznie, co sprawia, że kurs charakteryzuje się dużą jednorodnością wizualną. Warto dodać, że jako wyróżnik każdego modułu

³ W pierwszych edycjach *layout* kursu różnił się od obecnego, który został zaprojektowany i wprowadzony w roku 2015. Elementy graficzne w stylu secesyjnym i *art déco* zamieszczone w tym artykule pochodzą z nowej wersji.

E-nauczanie nie jest na pewno metodą pozwalającą zastąpić tradycyjne, stacjonarne studia i bezpośredni kontakt z wykładowcą, bo studia to nie tylko rozwijanie kompetencji i wiedzy, ale też bogate wieloaspektowe doświadczenie.

wprowadzono motto, które często w zaskakujący sposób nawiązuje do tematu kursu.

Efektom tych starań jest spójna, dopracowana szata graficzna kursu, która wyróżnia go spośród innych i pomaga w korzystaniu z niego. Współuczestniczy ona także w budowaniu atmosfery kursowej i wizerunku Paryża jako stolicy sztuki. Oczywiście nie jest ona niezbędna, ale trudno sobie wyobrazić, żeby zajęcia poświęcone historii Francji i historii kultury francuskiej, koncentrujące się na Paryżu, ograniczały się w warstwie wizualnej do mało atrakcyjnego szablonu domyślnego Moodle'a. Na pewno doświadczenie pracy na kursie byłoby uboższe. Zresztą słuchacze w swoich opiniach pozytywnie wyrażają się o szacie graficznej, podkreślając oryginalność kursu, co wskazuje na to, że nie była ona dla nich obojętna.

Podsumowanie

Kurs *Artystyczno-literackie życie Paryża (XIX-XX wieku)* realizuje zakładane w projekcie cele i cieszy się dużą popularnością wśród słuchaczy. Wybrany temat wciąż przyciąga kandydatów, którzy w otwartej rejestracji wypełniają limit miejsc w ciągu kilku pierwszych minut od jej otwarcia. Znajduje się on w ofercie kursów IBIZA od roku akademickiego 2010/2011, co oznacza, że do roku 2014/2015 włącznie uczestniczyło w nim ponad 530 studentów, z czego z wynikiem pozytywnym ukończyło go średnio 91 proc. uczestników. Już sam fakt ukończenia zajęć z wynikiem pozytywnym jest w przypadku przedmiotów ogólnouniwersyteckich znaczącym osiągnięciem, bo administracyjne konsekwencje ich niezaliczenia nie są na tyle dotkliwe

dla słuchaczy, żeby zupełnie zredukowały przypadki przerwania pracy na kursie, co w e-nauczaniu zwykło się nazywać *drop-out*. Wysoki jest też poziom satysfakcji uczestników, co widać w anonimowych ewaluacjach dokonywanych przez słuchaczy na zakończenie każdego cyklu zajęć.

Na sukces kursu złożyło się wiele elementów. Po pierwsze, słuchaczy przyciąga i zachęca do wyboru temat z dziedziny historii i historii sztuki, a te zagadnienia nie są licznie reprezentowane w ofercie kursów e-learningowych IBIZA. Sama nazwa Paryż wywołuje pozytywne skojarzenia. Wielu słuchaczy wysoko ceni i lubi formę kształcenia przez Internet. Dodatkowo duży wybór przedmiotów w rejestracji sprawia, iż na kursie pojawili się w większości słuchacze zainteresowani zagadnieniem, więc poziom ich motywacji był od początku wysoki. Równocześnie doświadczenia zebrane w ciągu kilku lat realizacji kursu pozwalają dostrzec, że pomimo otwarcia na wszystkich studentów uczelni, wśród uczestników dominują słuchacze kierunków filologicznych, ze znaczącą przewagą polonistów. To sprawia, że grupa jest w dużej mierze jednorodna i dzięki temu prowadzenie kursu jest łatwiejsze.

Natomiast na poziomie kursu dzięki zastosowanym technikom nie tylko złagodzone negatywne skutki kształcenia na odległość, ale też udało się uatrakcyjnić treść i formę w taki sposób, że w wyniku końcowej ewaluacji rezultatów słuchacze pokazali, iż zrealizowali założone cele kształcenia i mogli w większości przypadków zakończyć zajęcia z wynikiem pozytywnym.

Wyzwaniem, któremu nie udało się sprostać, jest wprowadzenie do zajęć stałej, pogłębionej refleksji nad zjawiskami kulturowymi. Pojawiają się materiały i zadania zachęcające słuchaczy do takiego wysiłku, ale nie tworzą one spójnej całości. Ograniczenia techniczne e-nauczania asynchronicznego i liczebność grupy (100 osób) sprawiają, że platforma nie staje się miejscem spontanicznej wymiany myśli, właściwej na przykład dla seminariów. Jest to z pewnością największe wyzwanie kursu i w przyszłych edycjach zaplanowano pewne modyfikacje idące w kierunku zachęcenia słuchaczy do wyrażania krytycznej postawy wobec przedstawianych zagadnień.

W podsumowaniu nie powinno zabraknąć informacji dotyczących nakładu pracy, który był potrzebny do wykonania kursu. W przypadku tych zajęć pomysłodawcą, projektantem i prowadzącym był autor tego tekstu i te zajęcia były pierwszymi zajęciami internetowymi w jego dorobku. Oznaczało to więc nie tylko przygotowanie tematu i materiałów, ale też konieczność

poznanie podstaw e-nauczania i obsługi platformy Moodle. Zwiększyło to znacznie potrzebny nakład pracy. Przygotowanie kursu wymagało około sześciuset godzin i nie byłoby możliwe bez perspektywy finansowania przez Uniwersytet Warszawski kolejnych edycji w postaci wynagrodzenia za każdy semestr przeprowadzonych zajęć.

Zdobyte doświadczenia i bardzo pozytywne reakcje studentów skłoniły prowadzącego do opracowania drugiego kursu e-learningowego, zatytułowanego *Lata 60.: The Beatles i ich czasy* (por. Krawczyk 2014).

Pozytywny rezultat tego projektu pozwala z optymizmem patrzeć w przyszłość nauk humanistycznych, które obecnie przeżywają kryzys. Nie zostały porzucone przez młodych odbiorców i kryją w sobie jeszcze duży potencjał, który można i trzeba wykorzystać. E-nauczanie nie jest na pewno metodą pozwalającą zastąpić tradycyjne, stacjonarne studia i bezpośredni kontakt z wykładowcą, bo studia to nie tylko rozwijanie kompetencji i wiedzy, ale też bogate wieloaspektowe doświadczenie. Można jednak wykorzystać te techniki do zaproponowania ciekawych, rozwijających zajęć, komplementarnych w stosunku do programu studiów, które nie tylko poszerzają wiedzę z innej dziedziny, ale też uczą pracy z kursem e-learningowym. Może to zaowocować w życiu zawodowym słuchaczy lepszym przystosowaniem do uczestnictwa w kursach i szkoleniach, które obecnie bardzo często odbywają się na platformach internetowych.

Bibliografia

- Compagnon, A. (2014) Moocs et vaches à lait. W: *Le Débat*, nr 180, 2014/3, 170-178.
- Krawczyk, D. (2014) Humanistyka inaczej – kurs *Lata 60.: The Beatles i ich czasy*. W: *EduAkcja*, nr 2 (8), 63-72. [online] [dostęp 18.11.2015].
- Rudak, L., Sidor, D. (2009) IBIZA – E-zajęcia ogólnouniwersyteckie w Uniwersytecie Warszawskim. W: *Zeszyty Naukowe Wydziału ETI Politechniki Gdańskiej*, seria Technologie Informacyjne, nr 7, 181-188
- Rudak, L. (2012) *Proces dydaktyczny w nauczaniu*. W: *EduAkcja*, nr 1 (3), 27-39.
- Sharrock, G. (2015) *Making sense of the MOOCs debate*. W: *Journal of Higher Education Policy & Management*, vol. 37, nr 5, 597-609.
- Wieczorkowska, G., Madey J. (2007) *Dekalog edukacji internetowej*. W: P. Wiemann, G. Domańska-Żurek (red.) *VI konferencja Uniwersytet Wirtualny: model, narzędzia, praktyka*, Warszawa: Wydawnictwo PJWSTK, 10-17.

---

dr Dariusz Krawczyk

Adiunkt w Instytucie Romanistyki UW. Specjalizuje się w literaturze i kulturze francuskiego renesansu. W działalności dydaktycznej i popularyzatorskiej zajmuje się zagadnieniami z historii kultury francuskiej od XVI do XXI wieku, w tym francuską kulturą popularną. E-nauczaniem zajmuje się od 2010 r.